

Materiał dla nauczyciela

Cykl: Stroje mieszkańców Ameryki Łacińskiej

Temat: Stroje mieszkańców Argentyny i Peru

Gaucha

Gaucha (wym. gaucho) to konny pasterz bydła, postać typowa dla hodowlanych obszarów Argentyny, południowej Brazylii i Urugwaju. Gaucha nie jest związany z określoną grupą etniczną czy narodową. Gauchami byli i są zarówno potomkowie białych Europejczyków, Mulaci jak i Murzyni.

Wykształcenie się tej grupy jest efektem splotu wydarzeń historycznych, politycznych i ekonomicznych. Z pewnością można stwierdzić, że ta postać pojawiła się w historiografii w XVIII w.

Słowo gaucha pochodzi prawdopodobnie z języka keczua „*huachu*”, w którym oznacza wędrowca, wagabundę. Choć istnieją też inne teorie wywodzące ten termin np. z języka Araukanów czy hiszpańskiego słowa *chaucha* oznaczającego poganiaczy zwierząt.

Gaucha stanowili wyraźnie wyodrębnioną, choć też niezwykle zróżnicowaną grupę. Wytworzyli ciekawy folklor (strój, zwyczaje, tradycja ustna, muzyka). Czerpał on z tradycji hiszpańskiej i indiańskiej. Jednym z ważnych elementów tradycji gauczańskiej był obyczaj przygotowywania i picia yerba mate. Mówi się, że gaucha od konkwistadorów wziął konia i gitarę, a od Indian poncho i boleadoras (przedmiot umożliwiający chwytanie dzikich zwierząt, dokładniej opisany poniżej). Gaucha był często zawadiaką, nie stroniącym od bojek, alkoholu i rozboju. Niekiedy zmuszony był salwować się ucieczką przed wymiarem sprawiedliwości. Dopiero literatura oczyściła jego obraz i wykreowała go na wzór. Postać ta stała się bohaterem wielu utworów, wytworzył się nurt tzw. literatury gauczańskiej. Opisany w nim gaucha to mężczyzna prowadzący niezależny, prosty tryb życia. Słowo to z czasem stało się synonimem odwagi, szlachetności serca i prawego charakteru, a także godności narodowej i patriotyzmu. Gaucha brali aktywny udział w walkach wyzwoleniczych przeciwko Hiszpanii na początku XIX w.

Towarzyszkę życia gaucha nazywano „china”. Kobieta zajmowała się uprawą kukurydzy, arbuźów i cebuli, piekła chleb, tkala poncho i wychowywała dzieci. Podobnie jak gaucha świetnie jeździła konno i zносиła trudy wędrownego życia.

Ważnym elementem życia gaucha, a właściwie jego nieodłącznym towarzyszem, był koń. Był też jego jedynym bogactwem. Niemal wszystkie prace wykonywano na koniu od chwytania zwierząt, poprzez wypas, przepędzanie stad i tp.

Strój gaucha

Strój gaucha składa się z wielu elementów, z których każdy posiada określoną funkcję. Istnieje wiele wariantów tego stroju, w zależności od regionu oraz wykonywanych prac. Tu przedstawiamy jedną z możliwych wersji. Jest to strój odświętny.

Buty ze skóry żrebaka

Buty mogą być wykonane ze skóry osła, konia lub krowy, ale najczęściej wykorzystywano do tego skórę żrebiąt. Była bowiem najbardziej miękka i łatwiejsza w obróbce. Takie buty były powszechnie wykorzystywane już od XVII w. Obuwie bardzo funkcjonalne, w naturalnym kolorze skóry, niekiedy zdobione. Gaucha używali też wysokich butów ze skóry, z ostrogami.

Spodnie

Lniane lub bawełniane spodnie zwężane do dołu, długość dochodząca do łydki lub kostek (zakrywały buty). Mogą być w różnych kolorach, odświętnie posiadały ozdobny haft na dole (nawiązujący do hiszpańskiej tradycji). Niekiedy były też zakończone frędzlami.

Ameryka Łacińska dla najmłodszych
Autorka: Ewa Pytlak

Chiripa (wym. cziripa)

Kwadratowy kawałek tkaniny używany zamiast spodni. Ochraniał pośladki i uda. Bardzo wygodna część stroju, szczególnie do jazdy konnej.

Stosowane od XVIII w. Jako pierwsi użyli ich Indianie nawróceni na chrześcijaństwo, którzy pod wpływem misjonarzy jezuickich zaczęli się ubierać zgodnie z zasadami katolickiej moralności. Słowo „chiripa” pochodzi z języka keczua.

Koszula

Koszula najczęściej biała z bawełny lub lnu. Zakładana pod kamizelkę. Odświętne koszule były zdobione kolorowym haftem. Miały wygodne, wąskie rękawy zapinane na końcu.

Kamizelka

Wykonywana z różnych materiałów: lnu, bawełny, skóry. Zazwyczaj część znajdującą się na plecach szyto z materiału gorszego gatunku, a przód był wykonany bardziej starannie, w wersji odświętnej mógł być też zdobiony.

Pas

Element służący do przytrzymywania spodni i chiripa. Długi pas wykonany jest bawełny lub wełny, niekiedy z jedwabiu, szerokości 10-12 cm. Zakończony frędzlami. Może mieć różnorodne motywy i wzory. Gaucho owija się nim wokół pasa, od prawej do lewej.

Skórzany pas

Zakładany na wierzch wykonany z różnych rodzajów skóry, nabijany ozdobnymi elementami metalowymi m.in. monetami. Zwyczaj przytwierdzenia monet do pasa wziął się stąd, że gaucho w ten sposób zabezpieczali się przed kradzieżą. Za pas wkładano zazwyczaj nóż o wąskim ostrzu, potrzebny w pracy. Zamożniejsi gaucho mieli pasy ozdobione dużymi klamrami do zapinania, a niekiedy też metalowymi łańcuchami.

Chustka

Chustka miała zazwyczaj rozmiar zbliżony do kwadratu 75 x 85 cm. Wykonana z miękkiej tkaniny, często w żywych kolorach. Miała różne funkcje:

- zawiązywana na głowie, pod szyją chroniła przed deszczem, wilgocią i niskimi temperaturami, ale też przed zbyt palącym słońcem (na nią zakładano jeszcze kapelusz),
- zawiązana na szyi służyła jako ozdoba,
- złożona na pół mogła służyć do przywiązywania konia za głowę,

Kapelusz

Było kilka rodzajów nakryć głowy. Najpowszechniejszym z nich był kapelusz. Mógł być wykonany ze skóry, zwykłej lub z włosiem.

Boleadoras

Narzędzie służące Indianom do polowania lub też wykorzystywane podczas walk. Przez gauchos stosowane do chwytania dzikich zwierząt lub koni. Obecnie boleadoras są najważniejszym elementem stroju, jednym z symboli gaucho.

Najpowszechniejsze z nich zwane „Tres Marias” składały się z trzech ciężarków wykonanych z kamienia, metalu (żelaza, ołowiu) lub innego ciężkiego materiału, jedna z nich była lżejsza a dwie pozostałe jednakowej wagi. Były obszyte skórą i zamocowane do długiej linki. Gaucho miał je przytrzymane do pasa lub siodła. Były też boleadoras składające się z jednej lub dwóch kulek. Odpowiednio wyrzucone zawijały się wokół szyi lub nóg zwierzęcia.

Ponadto w chłodniejsze dni gauchos ubierali się w wełniane poncho, najczęściej w naturalnych kolorach sierści (białym, szarym, czarnym). Jest to prostokątny, tkany kawałek materiału wkładany przez głowę. Sięga do kolan. W wersji odświętnej może być ozdobiony różnymi wzorami.

Quechua, Keczua.

Tekst powstał w ramach projektu Federacji Inicjatyw Oświatowych ze środków program „Wzmacnianie polityki antidyskryminacyjnej”

Indianie południowoamerykańscy zamieszkujący Kolumbię, Ekwador, Peru, Boliwię oraz północną Argentynę i Chile. W Peru stanowią 42 % ludności, w Boliwii 30%. Język *quechua* był oficjalnym językiem w imperium Inków a dziś jest też oficjalnym językiem w Boliwii i Peru (obok hiszpańskiego i aymara).

Pierwszą siedzibą Indian Quechua było środkowe wybrzeże Peru, na skutek poszerzania się terytorium Inków i język quechua rozprzestrzenił się na dużym obszarze kontynentu. Również misjonarze katoliccy posługiwali się nim dla wprowadzania wiary chrześcijańskiej.

Kultura Indian Quechua jest w dużym stopniu podobna do kultury Indian Aymara, ludu, z którym dzielili od wieków wspólne terytorium. Znaczące różnice występują w strojach, ozdobach i rzemiośle. Języki aymara i quechua nie mają natomiast wspólnego pochodzenia, upodobniły się jednak nieco do siebie na skutek stykania się ze sobą ich przedstawicieli.

Fundamentem tradycyjnej organizacji społecznej Quechua jest *ayllu* – wspólnota. Tworzy ją kilkanaście grup rodzinnych zajmujących określone terytorium. Co roku członkowie *ayllu* wybierają swoje władze, które decydują o całym życiu wspólnoty, rozdzielają stanowiska i funkcje społeczne i religijne. Zasadniczą cechą *ayllu* jest wspólnotowa własność ziemi (własność prywatna jest zupełnie marginalna). Grunty orne są przydzielane poszczególnym rodzinom pod uprawę, natomiast pastwiska i lasy są wspólne. Powszechna jest uprawa tarasowa (ze względu na górzystość terenu) i stosowanie prekolumbijskich technik i narzędzi rolniczych. Wodę doprowadza się na polećka kanałami irygacyjnymi. Uprawia się: ziemniaki (które z Peru przybyły do Europy), kukurydzę, jęczmień i andyjskie rośliny bulwiaste. Hodowla odgrywa też sporą rolę, a hoduje się: owce, lamy, alpaki, kozy, bydło rogate i trzodę chlewną, osły, muły i świnki morskie.

Najlepiej rozwiniętym rzemiosłem, od czasów prekolumbijskich, jest tkactwo, do którego wykorzystuje się wełnę z hodowlanych owiec i lam oraz bawełnę sprowadzaną z terenów o cieplejszym klimacie.

Religia Quechua jest kompozycją tradycyjnych wierzeń indiańskich i katolicyzmu. Quechua uważają Boga raczej za organizatora niż stwórcę świata, byt, który zarówno daje jak i karze. Bardzo rozpowszechniony jest kult świętych kościoła katolickiego, chociaż ich osoby zawierają często koncepty dotyczące prekolumbijskich bóstw i duchów. Zauważalne różnice występują między religią Indian zamieszkujących trudno dostępne górskie tereny i tych zamieszkujących doliny. W górach zachowały się bardzo stare wierzenia, np. kult piorunów, podział roku na dwa okresy, jeden o znacznie większym znaczeniu religijnym (związany z sianiem i wzrostem upraw) i drugi poświęcony zbiorom.

Oprócz katolickiego księdza, który jest przedstawicielem oficjalnej religii, Quechua mają jego tradycyjny odpowiednik zwany *paqo*, jest to funkcja dziedziczona z ojca na syna.

Strój męski

Jest to strój typowy dla wyższych regionów gór. Mężczyzna ma na głowie charakterystyczną czapkę, zakrywającą uszy. Niekiedy zakłada się na nią jeszcze kapelusz. Ważnym elementem stroju jest poncho, wykonywane najczęściej z wełny lamy. Aktualnie Indianie Quechua wykorzystują wełnę farbowaną w różnych, żywych, często jaskrawych kolorach. Poncho tkane jest w paski, taki motyw dominuje też na czapce. Pod poncho zakłada się bawełnianą lub płócienną koszulę z długimi rękawami. Mężczyzna ubrany jest w spodnie sięgające łydek. Zazwyczaj mają one kolor szary, czarny lub brązowy. Na nogach ma sandały z zakrytą piętą.

Strój kobiecy

W tym stroju dominują kolory czarny i czerwony. Na głowie ma kapelusz, podobnie jak inne elementy stroju wykonany z wełny lamy. Kobieta ubrana jest w czerwony sweter zapinany z przodu, po nim ma bluzkę lub koszulę. Jeśli jest zimno na wierzchu okrywa się jeszcze

Ameryka Łacińska dla najmłodszych
Autorka: Ewa Pytlak

wełnianą tkaniną, w paski (takie same lub podobne jak u dołu spódnicy lub węzełku), którą zapina na klamrę lub dużą zapinkę (przypominającą agrafkę). Spódnica jest gładka, grubo tkana, na dole ma doszytą pionową krawędź, w paski. Pod spódnicę zakłada się dodatkowe spódnice, z cieńszych tkanin. Na plecach kobieta ma węzełek wykonany z wełny. Robi się go z kawałka, zazwyczaj kwadratowego, tkaniny. Służy do przenoszenia różnych przedmiotów np. na targ. Nosi się w nim również dzieci, jeśli są zbyt małe by towarzyszyć kobiecie idąc na własnych nogach. Na nogach sandały z zakrytą piętą.